

MED ZBIRANJEM IN IZBIRANJEM

Kaj od oblačil in oblačilnih dodatkov so zbirali (in zbrali) v Slovenskem etnografskem muzeju in v Pokrajinskem muzeju v Mariboru?

Strokovni članek | 1.04

Izvleček: Avtor v prispevku analizira zbiranje predmetov oblačilne porabe v dveh muzejih na Slovenskem, in sicer v Slovenskem etnografskem muzeju, ki je ob ustanovitvi podedoval del zbirke Narodnega muzeja, in v Pokrajinskem muzeju v Mariboru. Pri tem ugotavlja, da sta se muzejski zbirki skoraj do srede 20. stoletja polnili predvsem z naključno pridobljenimi predmeti (v začetnem razvoju predvsem z naključnimi darili), v drugi polovici 20. stoletja pa so opazne korenite spremembe.

Ključne besede: muzej, oblačilna kultura, oblačenje, zbiranje, noša, tekstil

Abstract: The article presents an analysis of the process of collecting clothing items in two Slovene museums: in the Slovene Ethnographic Museum, which has inherited a part of the National Museum's museum collection when the former was established, and in Maribor Regional Museum. Until mid-1920s, both museums expanded their collections by randomly acquired artifacts that were generally donations. A significant change of policy occurred in the second half of the 20th century.

Key Words: museum, clothing culture, dressing, collecting, costume, textile

Za uvod

Ali mora muzej imeti zbirko in ali se mora ukvarjati z zbiranjem predmetov, je bilo vprašanje, ki si ga je ob pobudi za ponovno prevetritev ICOM-ove definicije muzeja¹ leta 2004 zastavil Paul F. Donahue ter s tem skušal zavrniti poglede nekaterih, ki trdijo, da zbiranje sodi med osnovne naloge, ki določajo obstoj muzeja. Navedel je precej primerov, ki jih ob upoštevanju obstoječe ICOM-ove definicije ne moremo imeti za muzeje, čeprav naj bi to bili,² in zato predlagal, da naj bodo zbiranje, ohranjanje in raziskovanje predmetov v definiciji muzeja ponujeni kot možnost in ne kot obveznost. Retorično se je vprašal, ali naj muzej deluje kot ustanova, ki zbira, ali kot ustanova, ki informira, ter se, jasno, opredelil za slednje (Donahue 2004: 4).

A kljub navedenemu pomisleku o nujnosti zbiranja gradiva za oblikovanje in delovanje muzejskih ustanov se v nadaljevanju posvečam prav temu področju in poskušam najti odgovor na vprašanje, kakšna je bila politika zbiranja predmetov v dveh slovenskih muzejih. Pri tem se ne posvečam vprašanjem zbiranja katerihkoli predmetov, temveč se vsaj za čas obstoja Slovenske-

ga etnografskega muzeja in Pokrajinskega muzeja v Mariboru omejujem zgolj na predmete, ki jih lahko opredelimo kot materialne pričevalce načinov oblačenja – torej artefakte, ki so prvenstveno namenjeni dokumentiranju in interpretiranju oblačenja. Pa še to ne vsem. Ukvarjam se zgolj z oblačili in oblačilnimi dodatki, ki so umeščeni v tekstilno, kostumsko in etnološko zbirko³ omenjenih dveh muzejev, ne pa z drugimi (tudi materialnimi) pričami preteklih načinov oblačenja, ki so navadno sestavni del drugih zbirk (fotografije, akvareli, bakrorezi, panjske končnice, votivi, pisni viri, ...), niti ni predmet razprave zbirka oblačil, ki priča o načinih oblačenja zunaj slovenskih etničnih meja.

O (i)zbiranju

Predhodnike muzejev bi morali pravzaprav iskati že v prazgodovini, saj so ljudje od nekdaj radi zbirali in kopičili predmete, tudi tiste, ki jih niso nujno potrebovali za preživetje. Arheološka izkopavanja potrjujejo, da so na določena mesta prinašali predmete, ki so jih našli v naravi, jih dobili kot poklon ali jih izdelali sami. Sorazmerno zgodnja so pričevanja o zbirkah, ki so bile povezane z religioznimi praksami (sveti predmeti, darila ... v templjih), zbirkah, ki so nastale z namenom širjenja vedenja o preteklosti, zbirkah, namenjenih izobraževanju, ipd.

Z ustanovitvijo javnih muzejev v drugi polovici 18. stoletja se je oblikovalo prepričanje, da muzej obstaja zato, da hrani posamezne predmete iz bolj ali manj odmaknjene preteklosti (tudi predmete včerajšnjega dne), pri čemer jim muzej kot družbeni fenomen skladno z razumevanjem predmetnega sveta nameni

- 1 Obstoječa definicija, osnovana leta 1974 in dopolnjena 1989: »Muzej je za javnost odprta nepridobitna stalna ustanova v službi družbe in njene ga razvoja, ki zaradi proučevanja, vzgoje in razvedrila **zbira** (poudaril avtor) materialne dokaze o ljudeh in njihovem okolju, jih hrani, raziskuje, o njih posreduje informacije in jih razstavlja« (<http://icom.museum/statutes.html#2>, 22. 4. 2006). Tudi v *Slovenskem etnološkem leksikonu* je zbiranje predmetov postavljeno pravzaprav na prvo mesto: Muzej je »ustanova, ki zbira, hrani, raziskuje in razstavlja gmotna pričevanja o oblikah kulture in načinih življenja oz. kulturno in naravno dediščino« (Bogataj 2004: 344).
- 2 Npr. virtualni muzeji; muzeji umetnosti, ki pripravljajo občasne razstave in se ne ukvarjajo z zbiranjem umetnin; ladje kot muzeji in hiše kot muzeji z obiljem kulturno-asociativnih predmetov; muzeji, namenjeni razvedrilo, v katerih člani prinašajo predmete na razstavo, muzej sam pa se ne ukvarja s pridobivanjem teh predmetov v zbirko, niti se ne ukvarja z ohranjanjem in raziskovanjem ...

- 3 Poimenovanja zbirk glede na njihovo vsebino sicer niso najbolj ustrezna (v tekstilni zbirki Slovenskega etnografskega muzeja niso le tekstilni predmeti (več: Žagar 2003: 165)); izraz kostumska zbirka je zaradi konotacije z gledališkimi, s folklornimi, s baletnimi ... kostumi še bolj sporen), a jih zaradi preglednosti besedila uporabljam. A najprej pogled v daljino preteklost, v nastajanje prvih zbirk predmetov, ki so povezane s tedanjimi željami, potrebami in možnostmi zbiranja.

* Bojan Knific, dr. etnol. in kult. antropol., samostojni strokovni svetovalec za folklorno dejavnost na Javnem skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti – JSKD. 1000 Ljubljana, Štefanova 5, E-naslov. Bojan.knific@jskd.si

posebno in specifično vlogo. Predmeti v muzej pridejo kot rezultat prakse (ali različnih praks), ki jo/jih imenujemo zbiranje, zaradi nenaključnosti prehajanja predmetov iz siceršnjega okolja v muzejsko zbirko pa je pomembno spoznavanje procesov, po katerih ti postajajo njen sestavni del (Pearce 1996: 1). Odstranjevanje predmetov iz njihovega prvotnega konteksta in njihovo umeščanje v nove povezave, znotraj katerih predmeti dobijo nove vloge, je specifična dejavnost muzejev (Proesler 1993: 10), pomembno pa je, kateri predmeti iz družbenega okolja bodo izbrani (in kako bo dokumentirana njihova pot pred prihodom v zbirko), saj to bistveno vpliva na poznejše interpretacije družbene stvarnosti ob predstavitvah zbirke in razstavah. G. B. Dahl in Ronald Strade (2000: 165–166) sta na primerih zbirke predmetov »tujih« kultur, ki so v muzejske prostore pogosto zašli po naključju (brez izdelane strategije zbiranja), jasno opozorila na vprašljivost (in nevarnost) nenačrtnega zbiranja gradiva, saj zbirke v obliki brikolažev bolj kot stvarnost, iz katere so bili predmeti iztrgani, dokumentirajo zbiralno politiko. Muzeji sodijo med tista mesta spomina, ki kljub znanstveni podlagi in zavedanju o svoji vlogi in pomenu, ki ga imajo za vsakokratno razumevanje preteklosti, vedno znova to rekonstruirajo skladno s prevladujočo ideologijo časa in v okviru hierarhičnega reda stvari (Foucault 1971). Tako takrat ko (i)zbirajo predmete in še bolj ko pripravljajo razstave. Kljub težnji po znanstvenem pristopu so stalno podvrženi trenutnim političnim razmeram; tudi pri zbiranju predmetov. A drugače ni niti na drugih znanstvenih področjih, kajti vsa znanost obstaja v prostoru in času, ki skladno s prevladujočo ideologijo vpliva na njen obstoj in razvoj. Raziskovalci preteklosti državi in družbi pomagajo izpostaviti tiste prvine preteklosti, ki bi se jih bilo glede na trenutno družbeno situacijo vredno spominjati, ter s tem pomagajo pri konstrukciji identitet, tako državnih kot pokrajinskih in ožje lokalnih – odvisno seveda od tega, kje delujejo, kakšen krog ljudi nagovarjajo in kaj želijo pokazati. Muzeji s predmeti, ki jih hranijo, interpretirajo zgodovino, zato pa je še zlasti pomembno, katere predmete zbirajo oziroma katere predmete so v toku razvoja že zbrali. Pa še protipol temu: pomembno je tudi, katerih niso zbrali, saj prav pogled na to področje odkriva navidez obrobne, v svojem bistvu pa pomembne zgodbe. Ker vsega, kar ustvari človeštvo, nikakor ni mogoče zbrati, morajo muzealci delati selekcijo, podobno kot zgodovinarji, ki tudi ne bi napisali nobene zgodovine, če bi se jim vsa neskončna raznolikost bitij in dosežkov zdela enako pomembna. Noben zgodovinar, pa če je še tako strasten, ne ustvari realne slike o človeški preteklosti, torej slike, ki na nek način ne bi bila ponarejena (Auden 1968: 43). Poleg tega je selekcija kot izbor predmeta (ali predmetov) iz celote ves čas prisotna v organskem življenju v naravi, v muzeološkem kontekstu pa se selekcija pojmuje kot usmerjeno določanje in izbor predmetov iz realnosti, ki nas obkroža (Waidacher 1993: 147).

Kranjski deželni muzej

O posebnem »etnografskem oddelku«, ki bi znotraj deželnega muzeja poleg preostalega »obsegal opise in slike narodnih noš«, so razmišljali že ob ustanovitvi deželnega muzeja leta 1821 in se pri tem zgledovali po načrtu graškega muzeja Joanneuma (Mal 1931: 7). Če se ozremo na načine vstopa predmetov v muzej, moremo ugotoviti, da o kakršnemkoli načrtnem zbiranju ni sledu; večina predmetov je prihajala v muzej kot darilo. Za etnologijo je bil sicer tedaj najpomembnejši Umetno-obrtni oddelek,

ki je obsegal dva razstavna prostora in se je od leta 1831, ko je bila javnosti odprta prva razstava, do leta 1836 zaradi številnih zbranih predmetov najbolj razširil. Zasluga za razširitev zbirke, v kateri so bili nedvomno tudi predmeti oblačilne porabe, gre do prizadevanjem Franca von Hohenwarta, prvega upravitelja muzeja, in kustosa Henricha Freyerja (Hudales 2003: 63). Ob zbiranju sta skrbela za inventarizacijo predmetov in od leta 1832 prejem predmetov tudi redno objavljala v *Laibacher Zeitung* in *Ilyrisches Blatt*. Tam je za naše vprašanje zanimiva omemba iz aprila leta 1836, ko med novimi muzejskimi predmeti Hohenwart omenja pridobitev »zelo starega šaplja«, darovalke iz Gorenjske (po Hudales 2003: 64).

Naslednje pričevanje o pridobitvi predmetov, ki na nek dokaj specifičen način dokumentira načine oblačenja, sodi v leto 1839, ko je muzej »prejel iz Bele krajine nekaj figurinic z narodnimi nošami okolice Črnomlja, Vinice in Bojancev«, potem pa javno »takoj pozval žene, da bi za vsak okraj Kranjske napravile miniaturne (približno 25 centimetrov visoke) oblečene manekine, ki bi v njih rešili domače narodne noše« (Mal 1931: 11). Lahko bi rekli, da je šlo pri tem za načrtno akcijo, katere cilj je bil zbrati pričevanja preteklih ali tedanjih »tipičnih« načinov oblačenja v posameznih okrajih. Omenjena prošnja je naletela na dokaj skromen odmev, saj je bilo zbranih manj kot deset »manekinov«,⁴ se je pa zbiranje predmetov, tudi predmetov, ki so pričali o oblačilni kulturi, z donacijami nadaljevalo. S pobudo, javno izraženo v letih 1830 in 1832, s katero je muzej poskušal brezplačno pridobiti predmete za svojo zbirko, je (kar se našega zanimanja tiče) muzej prišel do vzorcev idrijskih čipk, tržiški nogavičarski ceh pa mu je poslal razne moške in ženske nogavice, čepice in rokavice (Mal 1931a: 118).

Zanimiva (in še v primerjavi s tistimi iz srede 20. stoletja napredna) načela zbiranja, ki bi nedvomno prispevala k pestrejši podobi današnje zbirke oblačil 19. stoletja in časa pred njim, so bila zapisana že v 40. letih 19. stoletja. Historično društvo za Kranjsko, ki je bilo član Historičnega društva za Notranjo Avstrijo, je namreč leta 1843 sprejelo statut, v katerem je svojim članom v 22. členu nalagalo raziskovanje, zbiranje in skrbno hranjenje raznega gradiva. Za pričujočo temo je posebej zanimiva zahteva, da so za raziskovanje zanimivi »posnetki vseh noš, obleke vseh stanov (plemstva, duhovščine, vojakov, redovnikov, meščanov, kmetov)« (Hudales 2003: 65). Ideja torej, ki zlasti glede razredne diferenciacije ni bila v deželnem muzeju nikoli udejanjena, v Slovenskem etnografskem muzeju pa šele ob koncu 20. stoletja. Pa tudi znanstveno načelo, ki je bilo v Evropi uveljavljeno v 19. stoletju, da je vsak predmet moral spremljati zapis, da je lahko postal etnološko zanimiv in vreden (Schippers 2002: 126), ni vplivalo na dosledno dokumentiranje v muzeju zbranih materialnih pričevanj načinov življenja.

Po letu 1852 je postal kustos kranjskega deželnega muzeja Karl Dežman. Leta 1888 je napisal obsežen vodnik po zbirkah muzeja, v katerem je sicer kulturnozgodovinski del (znotraj katerega lahko iščemo pričevalce načinov oblačenja) v primerjavi z arheološko zbirko skromno opisan, pa vendar toliko poveden, da iz njega lahko razberemo zanimanje deželnega muzeja za predmete, ki so pričali o oblačilni kulturi na Slovenskem.⁵ Iz zapisa je

4 Danes jih hrani Slovenski etnografski muzej.

5 V vodniku avtor omeni, da je v vitrinah poleg obleke ljubljanske me-

razvidno, da se deželni muzej, kar se predmetov oblačilne porabe tiče, ni zanimal zgolj za pričevalce tako imenovane kmečke kulture, ampak je svojo zbirko širil z oblačili različnih stanov (omenjena je obleka meščanke, uniforma barona), kar v začetnem (kar polstoletnem) obdobju pozneje ustanovljenega etnografskega muzeja žal ne zasledimo. V deželnem muzeju je do tega prihajalo zaradi neselekciranja predmetov, ki so mu bili ponujeni v dar, pa tudi zaradi neobremenjenosti, da bi ta moral ustvariti posebno »etnografsko zbirko« – torej zbirko, ki bi po tedanjih in vse do srede 20. stoletja veljavnih merilih morala obsegati predvsem predmete kmečkega izvora.

V začetku 20. stoletja se z Walterjem Šmidom, Josipom Mantuanijem in Josipom Malom na področju »etnografske zbirke« v muzeju začela nekoliko bolj sistematično delo, tako v pogledu na proučevanje posameznih sestavin kulture kot tudi v številnih dopolnitvah gradiva (Hudales 2003: 78). Walter Šmid je celo menil, da so tovrstne zbirke že skoraj izpopolnjene, in zapisal, da so »vsled sestavnega nabiranja narodnega blaga nekatere skupine skoro dovršene, treba jih bo le še s priličnimi pridobitvami pomnožiti« (Rogelj Škafar 1995: 214). In ponovno smo pri *prilicnih* pridobitvah – torej pridobitvah, ki bodo naključno prišle v muzej – kar ponovno nakazuje, da zbiranje ni bilo sistematično, temveč bolj ali manj prepuščeno naključnim donacijam in ljubiteljskim prizadevanjem posameznikov, ki so na terenu zbirali predmete in jih pošiljali v muzej.⁶ Stanje torej tudi tedanjim nazorom ni ustrezalo, zato so pozivi Josipa Westra, ki predlaga bolj temeljito nabiranje in urejevanje gradiva, oblikovanje posebnega odbora, ki bi pripravil natančen in obsežen načrt ter organiziral obsežno zaupniško mrežo po slovenskih krajih, povsem razumljivi. Zbrali, uredili in razstavili naj bi vse, kar obdaja človeka od rojstva do groba, pri Slovenski matici pa naj bi ustanovili »odsek za nabiranje vesoljnega slovenskega narodnega blaga« (Wester 1906: 25). Ni kaj. Velikopotezen načrt, ki pa kaj več kot črka na papirju ni postal.

V času, ko so kmetje množično zapuščali vasi in se zaposlovali v industrijskih obratih, so predmeti kmečke kulture za krajevne in nacionalne elite postale vir zbiranja in opazovanja. Ozirali se niso zgolj na ostaline duhovne kulture, ki naj bi pričale o samoniklosti posameznih narodov, temveč tudi na materialne pričevalce ljudske (kmečke) kulture, ki so neredko postale (politični) simboli predindustrijske pristnosti in regionalne identitete (Schippers 2002: 127). In če so jih torej razumeli kot pomembne za oblikovanje etnične identitete, so jih želeli ohraniti – spraviti »na varno« – v muzej, hkrati s tem pa je materialna kulturna dediščina tvorno pomagala »izumljanju tradicij« in pričala o pristnosti regionalnih in nacionalističnih trditev (Schippers 2002: 128).

Slovenski etnografski muzej

Osrednji slovenski etnološki muzej smo Slovenci dobili leta 1923 (sprva imenovan Kraljevi etnografski muzej, leta 1941 preimenovan v Etnografski muzej in leta 1963 v Slovenski etno-

grafski muzej). Njegov prvi ravnatelj je bil Niko Županič, znanstveno delo pa je od leta 1924, ko je prišel v muzej, vodil Stanko Vurnik, umetnostni zgodovinar. Vurnik je že v prvem poročilu, objavljenem v prvi številki *Etnologa* (1926/27), ugotavljal pomanjkljivosti pri zbiranju gradiva, kajti zbrani predmeti so bili po provenienci skoraj izključno iz Kranjske;⁷ druga območja, kjer so živeli Slovenci, niso bila zastopana (Rogelj Škafar 1995: 215). Od deželnega (tedaj že Narodnega) muzeja je prevzel 3.502 predmeta⁸ (načelo, po katerem so bili predmeti dodeljeni etnografskemu muzeju, ni bilo jasno), ob tem nakupil še številne nove, objavil razpravo o pečah in avbah, načinom oblačenja pa namenil posebno predstavitev skupaj s knjižno objavo (Rogelj Škafar 1995: 216). Slovence je pozival, naj muzeju »etnografsko pričevalne predmete« v čim večji meri darujejo in pri tem za zgled navajal razmere v tujini, kjer naj bi muzeji nastajali bolj na podlagi prostovoljnih daril kot pa na podlagi državnih sredstev (Rogelj Škafar 1993: 8–9). Gradivo za muzejsko zbirko je dopolnjeval z odhodi na teren: leta 1930 je na primer Županič skupaj z Dragom Vahtarjem, preparatorjem tedanjega etnografskega muzeja, odšel v Belo krajino, da bi (tudi z oblačili in oblačilnimi dodatki) izpopolnil obstoječo zbirko.⁹

Franc Kos, ki je po smrti Stanka Vurnika leta 1932 zasedel njegovo mesto, ni presegel ravni Vurnikovih predhodnikov, predmete (tudi oblačila in oblačilne dodatke) pa je zbiral na podlagi meril starosti (čim starejše) in izvornosti (izvora na domačih tleh), da bi z njimi dokazovali starost in obstoj naroda. Predmeti, ki so prihajali v muzej, so bili ponovno pretežno iz Gorenjske in Bele krajine, vsebinsko pa so ob predmetih ljudske umetnosti ponovno dominirale tekstilije ter oblačila in oblačilni dodatki (Rogelj Škafar 1995: 216). Družbene razslojenosti kot merila za zbiranje predmetov niso upoštevali, saj se je potreba po kmečkem izvoru pojmovala kot sama po sebi umevna.

Kot pričajo inventarne knjige Slovenskega etnografskega muzeja, sodijo predmeti tekstilne zbirke med njegove najstarejše muzealije. Med pridobitvami je zaslediti predvsem posamezne kose oblačil in le deloma oblačilne komplete (Makarovič 1983: 70).¹⁰ Predmeti obravnavane zbirke so sprva prihajali v muzej

7 Do ustanovitve je bilo zbiranje predmetov izključno iz dežele Kranjske razumljivo, saj je bil muzej kot kranjski ustavljen in je kot tak do prve svetovne vojne tudi deloval.

8 Županič v bilanci dela, v kateri obravnava obdobje od leta 1918 do leta 1930, navaja, da je etnografski muzej pridobil 5.332 predmetov (med njimi »srbskih in hrvatskih noš in vezenin nobenih, tudi slovenskih noš iz bivših izvenkranjskih delov Slovenije nobenih«) (Arhiv Narodnega muzeja Slovenije; št. 190/1930 (1930)).

9 To dokazuje na primer dopis z dne 31. julija 1928, v katerem tedanji ljubljanski oblasti sporoča, da sta skupaj z Dragom Vahtarjem od 13. do 20. julija 1928 med drugim »raziskovala ljudske noše na tem ozemlju, ki so že skoro izumrle, zlasti na slovenski strani: storilo se je vse, da se za etnografski muzej pridobe pristne poljske noše, katerih muzej še vedno nima. Fotografirale so se kostumirane osebe iz desnega in levega brega Kolpe, zabeležili nazivi raznih delov noš« (Arhiv Narodnega muzeja Slovenije; št. 90/1928 (31. 7. 1928)).

10 V zbirki oblačil in oblačilnih dodatkov je sicer najstarejši odkup zabeležen dne 10. januarja 1896, ob katerem je pod inventarno številko 7 zapisana »avba z zlatim formom in svilenim trakom z rdečimi in zelenimi rožami«, sledi zbirka vzorcev klekljanih čipk podjetja Franc Lapajne iz Idrije, ki naj bi prišla v muzej leta 1908, približno v istem času pa naj bi v muzej prišla tudi zbirka 23 vzorcev idrijskih čipk z datacijo 1839 (Makarovič 1983: 69). V začetek 20. stoletja sodijo prvi odkupi oblačilnih ko-

ščanke iz 16. stoletja in stanovske uniforme deželnega glavarja barona Codellija postavljenih tudi precej drugih predmetov, ki so jih uporabljali kmetje na Kranjskem (med njimi omeni dele ženske oprave, avbe, ošpetlje, lesene cokle) (Hudales 2003: 73).

6 Šmid se zahvaljuje posameznikom, ki so na terenu zbirali predmete: Ante Gaber iz Škofje Loke, J. Lavtizar iz Rateč, Janko Lokar iz Dobličev, Fran Lovšin iz Vizice in Ivan Šašelj iz Adlešičev (Rogelj Škafar 1995: 214).

bodisi prek posrednikov, ki so se z zbiranjem in s posredovanjem tovrstnih predmetov ukvarjali zaradi zaslužka, bodisi pod vplivom prizadevanj nekaterih posameznikov, ki so v duhu »za dobro naroda« zbirali predmete na terenu in jih prinašali v muzej¹¹ (Makarovič 1983: 70). Vprašanje, kako je bilo z evidentiranjem predmetov, ki jih je zbiral deželni muzej, in kako je potekal prenos dokumentacije v etnografski muzej, ostaja odprto, vsekakor pa že samo omembe nekaterih predmetov (verjetno na primer enega od treh obstoječih primerkov šaplja, ki jih danes hrani Slovenski etnografski muzej in za katerega lahko predvidevamo, da je prišel v muzej sredi 19. stoletja) pričajo o nepopolnosti podatkovne baze in o težavah pri sledenju provenience in časa nastanka ter nošenja posameznih oblačil, kaj šele česa drugega.

Po Župančiču, ki je leta 1940 na univerzi zasedel stolico za etnologijo, je njegovo mesto v muzeju prevzel Rajko Ložar (Ložar-Podlogar 2003: 99), arheolog, umetnostni zgodovinar, etnolog in literarni kritik, ki je bil sicer že pred tem zaposlen v Narodnem muzeju. Zaradi vojnih razmer delo ni bilo preprosto. Prišlo je sicer do nekaterih pomembnih premikov (naj omenim le izdajo *Narodopisja Slovencev*), v zbiralni politiki predmetov oblačilne porabe pa se fokus ni odmaknil od že prej začrtanega.

Prvo kritiko zbiralne politike Slovenskega etnografskega muzeja je po četrstoletnem obstoju muzeja zapisal Boris Orel (po vojni je prevzel ravnateljstvo), ko je v *Slovenskem etnografu* leta 1948 svojim predhodnikom očital pomanjkanje pregleda nad muzejskim fondom, nenačrtno zbiralsko politiko in odvisnost od naključnih nakupov in daril (1948: 111). Nenačrtna politika zbiranja je privedla do nesorazmernosti med predmeti, ki jih je hranil muzej, saj je bilo tedaj še vedno več kot 76 odstotkov predmetov kranjske provenience (kljub temu da je muzej že četrto stoletja veljal za vseslovenskega), 13 odstotkov iz različnih neevropskih dežel, 4 odstotke iz jugoslovanskih republik in 4 odstotke iz vseh drugih slovenskih dežel (Koroška, Štajerska, Prekmurje); predmetov iz Slovenskega Primorja, Istre in Beneške Slovenije skoraj ni bilo.¹² Izrazito nesorazmerje je med zbranimi predmeti opazno tudi z vsebinskega vidika, saj je bila tekstilna zbirka z obsegom skoraj polovice vseh predmetov daleč največja (Hudales 2003: 60), pa kljub temu tudi za tedanje poglede še vedno v marsičem nepopolna (nepopolna glede krajevne dokumentarnosti; posameznim oblačilnim tipom so manjkali osnovni sestavni deli, kaj šele možne različice ...). Z današnjega zornega kota in iz današnjega razumevanja predmeta etnologije je bila nepopolnost seveda še bistveno večja: upoštevana ni bila družbena razslojenost, opazna je bila osredotočenost na pražnja

oblačila, o zanimanju za sodobnost ni bilo sledi, v zbirki skoraj ni bilo otroških oblačil ... V kritični analizi je geografsko omejenost pri zbiranju predmetov na Gorenjsko in Belo krajino Orel opravičeval z dejstvom, da je bilo na Primorskem in Koroškem po prvi svetovni vojni težko raziskovati, in z razumevanjem sprejel odločitev Vurnika, ki je zbiranje predmetov iz vzhodnega dela Slovenije prepustil mariborskemu muzeju, hkrati pa je sprejel nov program in v njem skušal preseči nekdanjo nenačrtnost zbiranja in nepreglednost zbirk. Orel je zastavil sistematično terensko, raziskovalno in zbiralno delo, razširil krog sodelavcev in etnografskemu muzeju naložil ne le zbiranje, temveč tudi skrb za »sistematična etnografska raziskovanja našega podeželja« (1948: 108). Naloge muzeja je strnil v deset točk in kot prvo navedel »[i]zpopolnitev zbirke tako, da bo muzej zares predstavljal popolno podobo slovenskega ljudskega življenja« (Orel 1948: 120). Da so se z Orlovim prihodom v muzej stvari spremenile, ob analizi tekstilne zbirke v 80. letih ugotavlja Marija Makarovič, ki kot potrditev tega navaja tedanji odkup štirih kompletov ženskih oblačil iz okolice Trsta in ene moške oprave iz Selške doline. Kljub omenjenim izjemam, s katerimi je bil prestopljen dotedanji fokus zanimanja in zbiranja predmetov z območja nekdanje dežele Kranjske, pa je tudi še za to obdobje značilno predvsem zbiranje posameznih kosov oblačil in le deloma oblačilnih kompletov (Makarovič 1983: 70). In dodajam: zanimanje je bilo še vedno usmerjeno v kmečko populacijo – v prežitke predindustrijske kulture (pa še to, kar se obleke tiče, predvsem pražnjih primerkov).

Za Orlom je ravnateljstvo muzeju leta 1963 prevzel Boris Kuhar, ki je spodbudil individualne raziskave, v primerjavi s predhodnim obdobjem pa je to čas izredne razstavne dejavnosti¹³ (Rogelj Škafor 1993: 15), ki je vplivala tudi na zbiranje predmetov. Na tem mestu je treba omeniti, da se v začetku 60. let metodološka izhodišča etnologije bistveno spremenijo, s čimer se spremenijo tudi merila za zbiranje predmetov. Od prejšnjega zanimanja za predmetni svet se interes obrne na zanimanje za ljudi kot izdelovalce in uporabnike predmetov. Poleg tega se je (vsaj teoretično) zanimanje za ljudsko (kmečko) kulturo preneslo na zanimanje za vse družbene plasti, preteklo zanimanje za kulturo predindustrijske družbe pa se je razširilo na zanimanje za različna zgodovinska obdobja – vključno s sodobnostjo (Žagar 2003: 167). Od 50., predvsem pa od 60. let 20. stoletja se celotna podoba preučevanja materialne kulture v Evropi radikalno spreminja, tako glede metod kot tudi teorije, ob tem pa do še bolj radikalnih sprememb prihaja v siceršnjem materialnem svetu evropskega prebivalstva (Schippers 2002: 129). Te spremembe so se v tekstilni zbirki odražale v preusmeritvi zanimanja za zbiranje predmetnih pričevanj o načinih oblačenja ob pražnjih dneh na zbiranje funkcionalno pogojenih različic vsakdanjih delovnih in nedelovnih oblačilnih sestavov, k oblačilom za posebne priložnosti in k oblikam, ki jih pogojujejo znakovne, statusne in individualne uporabe (Žagar 2003: 167). A do premikov ni prišlo naenkrat, temveč s počasnim sprejemanjem novih meto-

sov, ki pričajo o načinih oblačenja na območju nekdanjih južnih republik Jugoslavije, hkrati pa je za to obdobje značilno, da v muzejsko zbirko prihajajo podarjeni ali kupljeni le posamezni predmeti in le izjemoma celotni kompleti. A obstajajo tudi izjeme: npr. oprava poljanske neveste iz Bele krajine, odkupljena leta 1907, ter oprava moškega in ženske iz Bojančev (Makarovič 1983: 70).

11 Iz prve inventarne knjige je razvidno, da je veliko predmetov oblačil in oblačilnih dodatkov iz Bele krajine pridobil leta 1906 Ivan Šašelj v Adlešičih, leta 1907 Janko Lokar v Dobljičih ... (Makarovič 1983: 71).

12 Pobudo, da bi s tega območja zbrali predmete za etnografsko zbirko, je leta 1930 Župančič izrazil pri Jugoslovanski matici (da bi le ta spodbudila izobražence in »posredovala za nabavo in nakup vseh narodnih noš primorskih, goriških, tržaških in istrskih Slovencev«) (Arhiv Narodnega muzeja Slovenije; št. 111/1930 (15.4.1930)). Do izpeljave načrta nikoli ni prišlo.

13 Za oblačilno kulturo so pomembne razstave Marije Makarovič (1959, Peče na Slovenskem; 1965, Kmečki nakit; 1966, Slovenska kmečka noša v 19. in prvi polovici 20. stoletja; 1974, Slovenska kmečka noša od konca 19. stoletja do danes, 1981, Govorica slovenske kmečke noše), Janje Žagar (1989, Slovenske kmečke noše; 1993, Pasovi in sklepanci), Tanje Tomažič (1983, Ljubljana po predzadnji modi; 1992, Ujeti modo).

doloških izhodišč etnologije, ki je muzeje »silila«, da znova in znova razmišljajo o svoji družbeni vlogi in o možnih predmetih raziskav ter z njimi povezanih zbiralnih politik v posameznih kustodiatih.

Zgoraj omenjena izhodišča in merila zbiranja predmetov so se v začetku 80. let najodločilneje odražala ob pripravi razstave Tanje Tomažič Ljubljana po predzadnji modi, ko je bilo nanovo pridobljenih 250 predmetov, med njimi mnogo klobukov in drugih oblačil (sorazmerno precej kosov dobro ohranjenega ženskega, moškega in otroškega spodnjega perila)¹⁴ (Tomažič 1983: 118). Oblikovanje kustodiata za družbeno kulturo v začetku 70. let 20. stoletja je na današnjo tekstilno zbirko Slovenskega etnografskega muzeja pomembno vplivalo zlasti zaradi družbenega izvora zbranih oblačil in oblačilnih dodatkov, saj je kustodinja Tanja Tomažič za Slovenski etnografski muzej tedaj pridobila vrsto predmetov trškega, mestnega in meščanskega izvora (Žagar 2003: 167). Ne sicer načrtno zaradi potrebe po dopolnjevanju obstoječe zbirke s predmeti iz okolja, ki dotlej v zbirko skoraj niso bili vključeni, ampak za povsem konkretno razstavo, v kateri je Tanja Tomažič obravnavala življenje v mestnem okolju. Ti predmeti so bili skoraj do njenega odhoda v pokoj del njenih raznovrstnih zbirk, formalno in prostorsko ločeni od tekstilne zbirke. Marija Makarovič jih ni vključevala v svoje razstave, Tanja Tomažič pa jih pravzaprav tudi ni imela namena sistematično dopolnjevati in študirati, saj je nanje bolj ali manj naključno nalletela na terenu ali pa jih je zbrala s posebno pozornostjo za že omenjeno razstavo.

Marija Makarovič se zbiranju oblačil in oblačilnih dodatkov nekmečkega (morda bolje: nepodeželskega) porekla ni posvečala. Ostala je (in v svojem znanstvenem delu ostaja še naprej) zvesta zbiranju in raziskovanju kmečke (tudi oblačilne) kulture in skladno s to usmeritvijo vse do upokojitve leta 1989 vodila zbiranje oblačil in oblačilnih dodatkov znotraj kustodiata za tekstil. Za muzej je pridobila vrsto predmetov in si prizadevala za izpopolnitev zbirk z oblačili in oblačilnimi dodatki z območij, ki do tedaj niso bila zastopana – še zlasti oblačilnih kompletov in oblačilnih oprav, vključno s tekstilijami, ki so sodile k določenemu gospodinjstvu. Prva pridobitev večje količine oblačilne in druge tekstilne oprave, ki jo je uporabljala konkretna oseba, sodi v leto 1976 (bila je last kmetice iz Šentvida pri Stični), druga pa v leto 1982 (podobna zbirka kompletne ženske in delne moške oprave vključno z notranjo tekstilno opremo in zbirko kvačkanih čipk iz Loč pri Poljčanah) (Makarovič 1983: 70). A tudi v teh dveh primernih ne gre za celoten tekstil, ki bi ga posedovala posamezna oseba, kajti tudi tu je šlo za selekcioniran izbor, odvisen od tega, kaj so bili svojci in drugi pripravljene oddati v muzej. Poleg tega predmetom, ki so zbrani na ta način, pogosto manjka prepotreben kontekst.

Ob pregledu tekstilne zbirke Slovenskega etnografskega muzeja je leta 1983 Makarovičeva sicer zapisala usmeritve (kar se zbiranja tiče), ki presegajo omejenost na oblačila in oblačilne dodatke podeželske provenience:

a) zbirati le tiste tekstilne predmete starejšega datuma, ki lahko dopolnijo že obstoječo zbirko glede na krajevni in družbeni izvor b) sistematičneje zbirati otroško nošo starejšega in mlajšega obdobja; c) nadaljevati z zbiranjem moških in ženskih oblačil mlajšega obdobja, ki bi morala praviloma obsegati kompletno garderobo predstavnikov posameznih družbenih skupin (Makarovič 1983: 84).

A zapisani cilji niso bili izpolnjeni. Ne zaradi nedoslednosti dela ali nezmožnosti doseganja zastavljenega cilja, temveč deloma zaradi podedovanih bremen obstoječe zbirke, zaradi poznejših (ponovnih in stalnih) metodoloških premen in zaradi lastnih odločitev zbiralcev. Izbira predmetov, ki naj se vključijo v zbirko, je namreč ozko povezana z izbiro predmeta raziskave, ta pa je odvisen od trenutnih metodoloških izhodišč vede, v katero se raziskovalec (in zbiralec predmetov) prišteva (Žagar 1996: 434). Zato so stalne prevetritve zbiralnih politik potrebne in nujne, zastavljeni cilji pa predstavljajo vizijo, ki se je ob novih spoznanjih ne smemo bati spreminjati. Zbrani predmeti, ki nedvomno vplivajo na nadaljnja razmišljanja, ponujajo namreč tudi povsem nove možnosti interpretacij, le pogled nanje in njihovo razumevanje mora slediti novim spoznanjem.

Luknje v tekstilni zbirki Slovenskega etnografskega muzeja, ki so glede na preteklo metodološko orientacijo etnologije v kmečko kulturo razumljive, kustosi z dopolnjevanjem zbirke vedno znova skušajo zapolniti – uspešno predvsem za konec 19. stoletja in čas po njem, za prejšnja obdobja pa bodo te najverjetneje ostale jasne pričevalke razmer, v katerih se je zbiranje odvijalo. Pri tem so pomembna današnja prizadevanja kustodinja Janje Žagar (v muzeju od leta 1985, formalno se z zbirko ukvarja od leta 1988), ki skrbi za načrtno dopolnjevanje obstoječe tekstilne zbirke in ob tem uveljavlja nova, razvoju znanstvene misli v etnologiji podrejujoča se načela zbiranja in razstavljanja.¹⁵ V prispevku o tekstilni zbirki, objavljenem ob 80-letnici Slovenskega etnografskega muzeja, s podnaslovom »Kaj je, kaj ni in kaj naj bi (p)ostala« (Žagar 2003: 165–179), izpostavlja potrebo po izdelavi jasne vizije, kaj z zbirko v prihodnje, na današnji stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja pa se ta vizija tudi že zelo jasno odraža. Zaveštna odklanjanja nekaterih skupin predmetov – pričevalcev načinov oblačenja – so iz več razlogov potrebna,¹⁶ ICOM-ova zahteva, ki muzealce obvezuje, da predmetov zbirke ne izločajo, pa predstavlja obremenitev nadaljnega dela, ki je odvisno od dosedanega.

Pokrajinski muzej v Mariboru

Ko je ob koncu 19. stoletja Matija Murko obiskal narodopisno razstavo v Pragi, je ugotovil, kako pomembno vlogo in kakšen

15 O dopolnjevanju zbirke s predmeti meščanske porabe iz časa med obema vojnama glej v: Žagar 1998a: 473–476; o zanimanju (in pričevalnosti predmetov) za sodobnost v: Žagar 1998b: 477–480.

16 Žagarjeva navaja, kaj tekstilna zbirka Slovenskega etnografskega muzeja ne bo postala: »sistematična predmetna zbirka mode in oblačilnega (tekstilnega) dizajna / sistematična predmetna zbirka blagovnih in trgovskih znamk / sistematična predmetna zbirka (obrotnih, industrijskih) tehničnih pripomočkov za izdelovanje ali krašenje oblačilnih materialov in drugih tekstilij / sistematična predmetna zbirka vojaških uniform / sistematična predmetna zbirka religioznih ceremonialnih oblačil / folklornih, gledaliških kostumov in historičnih kostumov raznih prireditev / sistematična predmetna zbirka turističnih spominkov s področja tekstila« (Žagar 2003: 175).

14 Kot je Tanja Tomažič zapisala v spremni knjižico k razstavi, se obdobje, ki ga je bilo mogoče predstaviti, »ravna po predmetih, ki so bili v zbirkah Slovenskega etnografskega muzeja že od prej, pretežno večino pa je muzej pridobil v zadnjem času« (Tomažič 1983a: 1), torej za potrebe omenjene razstave.

pomen imajo narodopisne zbirke in muzeji na Češkem. Na podlagi videnega in spoznanega je predlagal, kaj vse naj se tudi pri nas zbira na terenu, kdo naj zbira in kako zbrano gradivo dokumentirati. Do nedavnega je veljalo, da Murkov koncept in njegov etnološki raziskovalni program v muzejski praksi na Slovenskem nista naletela na ustrezen odmev, Jože Hudales pa opozarja, da je vendarle obstajala izjema (nanjo je prvi opozoril Rajko Muršič), in sicer mariborski muzej Zgodovinskega društva (pozneje združen in preimenovan v Pokrajinski muzej v Mariboru), ki je bil za javnost odprt leta 1909. Poudarjena slovenska (in protinemška) orientacija Zgodovinskega društva je bila očitno razlog, da je muzej etnologiji odmeril precej pomembnejšo vlogo kot v drugih muzejih, odločilen pa je bil tudi Murkov vpliv na krog pobudnikov mariborskega zgodovinskega društva. Pomembna pobuda, sprejeta še pred odprtjem muzeja leta 1903, ki se žal nikoli ni udejanila, je napovedovala izdajo brošuric, namenjenih laikom, s pomočjo katerih bi se ti usposobili za zbiranje gradiva za bodoči muzej (Hudales 2003: 83). Nalogo napisati knjižico je dobil leta 1904 Gabriel Majcen in jo tudi pripravil. Vendar do izdaje, predvidoma zaradi mnenja Karla Štreklja, ki je rokopis pregledal in negativno ocenil, ni nikoli prišlo (Hudales 2003: 87). Lahko rečem žal. Žal zato, ker je Majcenovo delo obsežno; s 124 rokopisnimi stranmi, razdeljeno na 25 sklopov s skupaj skoraj tisoč vprašanji, med katerimi kompleksna vprašanja na nekaterih mestih vsebujejo tudi po deset in več podvprašanj (Hudales 2003: 88). Dvanajsto poglavje Majcen naslavlja »Obleka in nakit« in petnajsto »Skrb za lepoto telesa«, ki bi ob uporabi v tedanjem času dala zanimive rezultate. Trditev, da je Murkov program v muzejstvu ostal popolnoma brez odmeva, torej ne drži, rezultatov, ki bi resneje vplivali na razvoj etnologije v muzejih in na kakovostnejše zbiranje predmetov pa tudi ni dal niti v etnološkem oddelku muzeja v Mariboru.

Pokrajinski muzej Maribor si je tako kot večina novoustanovljenih muzejev v prvih desetletjih obstoja (kot začetek lahko štejemo ustanovitev muzeja Muzejskega društva Maribor leta 1903; Pokrajinski muzej od leta 1935) prizadeval, da zbere čim več gradiva, predvsem »zgodovinskih« predmetov (Kulturne ... 1983: 8). Pa tudi začetki zbiranja »etnološkega« gradiva, pri čemer so oblačila in oblačilni dodatki sodili med najpogostejše pridobitve, segajo v prvo desetletje 20. stoletja, ko je bil pri zbiranju (tudi tu) v ospredju estetski vidik. Predmeti so v muzej prihajali nenačrtno (tudi tu), bolj ali manj priložnostno in brez ustrezne dokumentacije (tudi tu), kar je povzročalo naknadni inventarizaciji občutne težave (Petek 2003: 98). V desetletju pred drugo svetovno vojno so se razmere v zvezi z zbiranjem nekoliko izboljšale, deloma zaradi sicer neformalne delitve dela svojih prizadevanj s Slovenskim etnografskim muzejem, predvsem pa po zaslugi Franja Baša, ki je pomagal pri oblikovanju samostojnega etnološkega oddelka, z njim pa se je začelo tudi bolj sistematično zbiranje za (tedanjo) etnologijo zanimivih predmetov, pretežno izhajajočih iz severovzhodnega dela Slovenije (Petek 2003: 98).

Če zanemarim nianse in se ne spuščam v podrobnosti zbiranja, za katere domnevam, da glede na zastavljeno vprašanje ne bi razkrile ničesar zares bistvenega, je bil do druge polovice 20. stoletja razvoj etnološkega oddelka in njegove zbirke oblačil in oblačilnih dodatkov (kmečkega, podeželskega porekla) v Pokrajinskem muzeju v Mariboru vsaj v grobem podoben razvoju tovrstne zbirke v Slovenskem etnografskem muzeju (in prej de-

želnem); z razliko, da je tu zaradi poznejše ustanovitve muzeja do sprememb prihajalo v krajših intervalih. Zanimanje se je od začetne želje po pridobitvi čim več »starih« in estetsko dopadljivih predmetov prek naključnih donacij in nakupov širilo v bolj sistematično zbiranje gradiva po drugi svetovni vojni. A tako je bilo z etnološko zbirko mariborskega muzeja (znotraj katere so prostor našli predmeti kmečke kulture), bolj nadrobno pa si pogledjmo razvoj druge – specializirane zbirke oblačil in oblačilnih dodatkov, ki jo v mariborskem muzeju imenujejo kostumska zbirka in vanjo vključujejo predmete oblačilne porabe višjih družbenih plasti in predmete, ki naj bi to porabo prikazovali, ter uniforme (skupaj z dodatki). Na izbiro imena – kostumska zbirka – jih je navedel po eni strani izvor največjega dela predmetov te zbirke (predmeti, dobljeni v gledališču, na televiziji, ...), po drugi strani pa cilj prizadevanj, ki so bila usmerjena predvsem v pojasnjevanje oblikovnega razvoja oblačil višjih družbenih plasti; v razvoj oblačilne mode v drugih delih Evrope in primerjalno s tem pri nas. Ker je bila oblačilna moda pripisana le višjim družbenim plastem, je bilo videti, da prikazujejo oblačenje višjih družbenih plasti, a je glede na izvor v kostumsko zbirko vključenih predmetov treba resno podvomiti, če je šlo pri tem v resnici za potrebo po raziskovanju oblačenja, saj tovrstni predmeti bolj kot o nekdanjem oblačenju pričajo o drugih stvareh – o preoblačenju, o smernicah oblačilne mode, ipd. Nenazadnje tudi njihove raziskave raje kot predmetne vire iz lastne zbirke upoštevajo likovna dela, na podlagi katerih so kljub mnogokrat vprašljivi pričevalnosti analizirane njihove posamezne oblačilne sestavine (glej npr. Vrišer 1993; Knific 2006).

V desetletju po drugi svetovni vojni se je v svetu med velikimi muzejskimi ustanovami in zasebnimi zbiralci močno razmahnilo zbiranje uniform. Kot ugotavlja Sergej Vrišer, umetnostni zgodovinar, smo se Slovenci tega dela (tako kot še marsikaterega drugega) lotili sorazmerno pozno (1983: 5 [brez paginacije]). In ne le zbiranja uniform, temveč tudi načrtnega zbiranja oblačil in oblačilnih dodatkov, s katerimi naj bi interpretirali oblačenje pripadnikov višjih družbenih plasti. Vrišer kritizira, da smo imeli na Slovenskem mačehovski odnos do spoznavanja in dokumentiranja načinov oblačenja višjih družbenih plasti, in navaja primere iz sveta, ko so tovrstne materialne pričevalce sicer večinoma res začeli zbirati pozneje kot porcelan, steklo, pohištvo in podobno, pa vendarle precej prej kot pri nas. Vzrok za zamudništvo išče v ugodnejših razmerah na tujem, kjer so muzeji ob nastanku dobili v last zbirke zasebnikov, v katerih so bila tudi stara, že tedaj prav redka oblačila (čeprav tudi tam le redkokdaj izvirajoča iz srednjega veka ali 16. in 17. stoletja) (Vrišer 1975: 8 [brez paginacije]; 1978: 4). Zanimanja za zbiranje oblačil in oblačilnih dodatkov višjih družbenih plasti ter uniform torej pri nas do druge polovice 20. stoletja ni bilo (razen zbiranj uniform v »vojaških« muzejih in navadno naključnih pridobitev tovrstnih oblačil in oblačilnih dodatkov v drugih muzejih), zato so se ti predmeti porazgubili, propadli ... pogosto pa romali v gledališča. Pri tem Vrišer navaja primer dragocenega izvezenege moškega suknjiča iz 18. stoletja, ki se je ohranil v gledališču. In ker tam ni bil nikomur po meri, bi nemara romal v smeti, če njegove vrednosti ne bi spoznala tamkajšnja kostumografinja (Vrišer 1978: 4).

Kostumska zbirka, katere začetek predstavlja v letu 1965 postavljena občasna razstava Tristo let mode na Slovenskem in jo nadaljuje leta 1969 postavljena občasna razstava Uniforme v zgodovini, je najmlajša zbirka v Pokrajinskem muzeju v Mari-

boru. Zaradi politike zbiranja gradiva se je v 40. letih 20. stoletja od vseh zbirk v muzeju najbolj razširila, značilno zanjo pa je, da vpleta tudi sodoben čas ter s tem, kot so zatrjevali, opravlja pomembno funkcijo – dokumentira podobo sedanosti za prihodnost (Oman 1998: 11; 2003: 18). Zbrano gradivo se je v zbirko stekalo iz drugih muzejev – tudi iz gledališč, radiotelevizije ... – in pa neposredno iz tekstilne proizvodnje, kar ponovno priča, da je bilo v ospredju kulturnozgodovinsko oziroma umetnostnozgodovinsko zanimanje za razvoj oblačilnih oblik, ne pa za bistveno širše etnološko proučevanje oblačenja. V muzeju so se zaradi omejitve na analize oblikovne plati oblačenja zadovoljili s predmeti, ki bolj kot o oblačenju pričajo o oblačilni modi oziroma v primerih, ko so ti izvzeti iz kostumografij, o kostumiranju.

Po postavitvi občasne razstave leta 1965 so se prizadevanja nadaljevala v dveh smereh: a) sledili so potrebi po pridobitvi prostora za stalno razstavo, b) nadaljevali in pospešili so zbiranje novih oblačil in oblačilnih dodatkov za stalno zbirko. K povečanju zbirke so prispevali muzeji, gledališke hiše ..., ki so bodisi v stalno last bodisi kot posojilo odstopili oblačila in oblačilne dodatke. Vrišer na več mestih v tej zvezi omenja donacije Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru, ki je prispevalo pomembne predmete že za občasno razstavo, na zbirko pa so tudi v naslednjih letih pomembno vplivala darila iz mariborskega gledališkega fundusa, pa tudi predmeti drugih slovenskih gledaliških hiš, Radiotelevizije Ljubljana in zasebnikov (Vrišer 1975: 6 [brez paginacije]; 1978: 3).

Najbolj načrtno zbiranje oblačil in oblačilnih dodatkov, ki so bili predmet oblačilne porabe višjih družbenih plasti ali so to porabo skušali ponazarjati, ter zbiranje uniform, njim pripadajočih znakov, posameznih delov ... je potekalo v 60. letih 20. stoletja. Tedaj je število predmetov v zbirki skokovito naraslo, deloma z nakupi, predvsem pa z donacijami, tako da se je do leta 2003 povzpelo na 6.000 oblačilnih kosov in oblačilnih dodatkov¹⁷ (Vrišer 2003: 128). Ob zbiranju se niso obračali zgolj na muzeje in gledališča, čeprav so od njih pridobili pretežen del, temveč so računali tudi na pomoč zasebnikov. A pri njih je ostalo malo predmetov, to pa je tudi delen vzrok, da v zbirki ostajajo pomembne vrzeli (Vrišer 1978: 4), ki jih bo z zbiranjem v prihodnjih letih težko oziroma bolj verjetno nemogoče zabrisati. V toku zbiranja so v zbirko sprejeli tudi oblačilne potrebščine vsakdanje rabe, dele športne, gasilske, rudarske, tudi duhovniške in druge obleke, pa tudi gledališke kostume kot stvaritve sodobnih kostumografov (Vrišer 1975: 11 [brez paginacije]). Med slednje sodi npr. kreacija Alana Hranitelja, ki jo izpostavljajo tudi na zdajšnji stalni razstavi, ki z obleko višjih družbenih slojev niti na oblačilno modo ni povezana, saj gre za samostojno umetniško kreacijo – za obleko kot skulpturo.

V 70. letih je Vrišer v načrtnih prihodnjega razvoja zbirke zapisal, da se muzej pri zbiranju ne namerava omejiti na določeno obdobje in da želi obdržati stik s sodobnostjo. V desetletnem obdobju od srede 60. let 20. stoletja jim je uspelo pridobiti nekaj dodatnih oblačil iz 19. stoletja, na starejša po njegovi presoji skoraj ni

mogoče več računati. V načrtu je bilo pospešeno zbiranje gradiva od časa po prvi svetovni vojni (do sodobnosti), pri čemer je bilo zaradi »pravilnejšega« (bolj deklarativnega in sistematičnega) razvijanja uniform pričakovati manj težav kot pri zbiranju pričevanj o siceršnjih načinih oblačenja (Vrišer 1975: 9 [brez paginacije]).

Kaj storiti s predmeti današnje potrošniške družbe?

Predstava prve generacije etnologov muzealcev, kaj naj ti v muzeju zbirajo, je bila dokaj jasna: zbirali so predmete iz »izginjajočega kmečkega sveta«; predmete sprotne serijske in industrijske proizvodnje, od splošnega odstopajoče predmete sodobnega sveta pa so puščali ob strani. V obdobju po osamosvojitvi Slovenije so se težav (i)zbiranja vse bolj zavedali, to pa je privedlo do aktivnejših razmišljanj, kako se lotiti sistematičnega zbiranja predmetov industrijske družbe (Keršič idr. 2001: 88). Če naj bo etnologija veda, ki se ukvarja z načinom življenja v vseh zgodovinskih obdobjih, vključno z današnjostjo (in ni razloga, da bi mislili drugače), in so muzeji pripovedovalci zgodb o teh načinih življenja, potem je seveda prav, da slednji poskrbijo, da bodo materialna pričevanja tem nazorom ustrezala. Čeprav so predmeti industrijske proizvodnje po videzu med seboj lahko popolnoma enaki, ima vsak predmet drugačen kontekst – kontekst, ki je pomemben enako ali bolj kot on sam in ga je zaradi povednosti treba natančno opisati. Povod za odločitev, da predmet iztrgamo iz življenjskega cikla in ga prestavimo v muzej (v nov kontekst), mora biti njegova informacijska struktura. Ta sloni na reprezentativnosti izbranega predmeta, ki jo ima glede na niz istovrstnih predmetov in glede na pričevalnost o določenih procesih in pojavih, s katerimi je povezan (Keršič idr. 2001: 88). Ločevanje družbenih skupin (kmetje, meščani, plemiči, delavci) se zdi nesmiselno, saj je današnja družba drugače strukturirana, nekdanje nepisano pravilo časovne distance, po katerem naj bi se predmeti v dobi 50 let samoselekcionirali, tudi ne more več veljati. Da bi predmeti (tudi predmeti oblačilne porabe) prišli v muzej (pa ga ne bi zasuli), je predlagana večfazna strategija zbiranja, pri čemer naj bi bilo v prvi fazi zbiranje široko, odprto in naj bi sledilo merilu množičnosti oziroma splošnosti. Sledi naj druga faza, v kateri se iz časovnega odmika in vezanosti na konkretno raziskavo ali na načrtno dopolnjevanje zbirk predmet(e) iz prve faze izbere ter potem v tretji fazi vključi v zbirko. Ti predmeti praviloma po svojem nastanku niso enkratni, so pa enkratni zato, ker jih take napravijo uporabniki (Keršič idr. 2001: 89). Sodobna zbiralna politika pozornost usmerja torej na zbiranje predmetov iz vsakdanjega življenja »običajnih« ljudi, ker naj bi tudi muzej predstavljal vsakdanji utrip življenja. A tudi taki predmeti imajo simbolne vloge v določeni kulturi, zaradi česar lahko govorimo o »tipičnih« predmetih določene kulture (Čeplak 2003: 225). Če »tipični« niso, ko so vzeti iz prvotnega okolja ter s tem dekontekstualizirani, pa »tipični« lahko postanejo v novih okvirih muzejskih zbirk in razstav, ko kot rekontekstualizirani znotraj muzejev zaživijo svoje drugo življenje. Kakorkoli so že izbrani, ne morejo biti objektivni odraz realnosti oziroma neke kulture, temveč so vedno le subjektivni odraz kustosovega izbora (Čeplak 2003: 225).

V teh nazorih se kažejo usmeritve v raziskovanje in dokumentiranje načinov, kako ljudje standardne izdelke industrijske proizvodnje prilagajajo osebnim in socialnim merilom (zgovoren je primer odslužene garderobe najstnice, ki je to darovala Slo-

¹⁷ Tekstilna zbirka Slovenskega etnografskega muzeja je leta 2003 obsegala okoli 12.000 predmetov (Žagar 2003: 168). Če upoštevamo razmerje med predmeti, ki neposredno pričajo o načinih oblačenja, in med preostalimi predmeti bivanjske kulture, je torej enih in drugih približno polovica. In to je približno toliko, kolikor ima predmetov kostumski oddelek v Mariboru (brez oblačil in oblačilnih dodatkov etnološke zbirke).

venskemu etnografskemu muzeju; glej Žagar 1998b: 477–480). Govorimo lahko o »personalizaciji« standardnih izdelkov, ti pa etnologom muzealcem nalagajo študij tehničnih spretnosti, odpirajo vprašanja estetike, »kulture izbire«, socialne pripadnosti in identitete (Schippers 2002: 131).

Omenjena in še druga, za področje oblačenja specializirana načela zbiranja gradiva v načrtih širjenja tekstilne zbirke Slovenskega etnografskega muzeja Žagarjeva upošteva (2003: 176–177), temu pa dodaja, naj bi tekstilna zbirka Slovenskega etnografskega muzeja »(p)ostala dokumentarno in ilustrativno opredmetenje načrtno evidentiranih, dokumentiranih in raziskanih (starih in novih) družbenih procesov, ki pogojujejo vrednotenje, izbiro, uporabo in izrabo vsega, kar tvori zunanji videz ljudi. Upoštevanje pri tem splošnosti, specifičnosti in individualne vidike« (Žagar 2003: 178). To se vsaj deloma že odraža na stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja, kjer so razstavljeni različni predmeti, ki sooblikujejo praznji ali vsakdanji oblačilni videz. In to ne le oblačilni videz kmečkega prebivalstva 19. in začetka 20. stoletja, temveč s predmeti, zbranimi predvsem v zadnjih letih, nazorno izpostavlja tudi posebnosti (in običajnosti) v načinih oblačenja ljudi na Slovenskem v sodobnosti. V tem pogledu odražanja zbiralne politike Pokrajinskega muzeja v Mariboru ne moremo analizirati, ker tamkajšnje stalno razstavo prenavljajo.

Sklep

V svetu in pri nas je od muzejskih praks in od splošnih družbenih pozornosti ter z njimi povezanih fokusov humanističnih in družboslovnih ved odvisno, kakšne so predstave o tem, kaj naj bi muzej zbiral (Žagar 2003: 166). Kot lahko ugotovimo, se je v začetnih fazah zbiranja gradiva na Slovenskem odražalo razsvetljensko zanimanje za zbiranje kmečkih oblačil, predvsem tistih, ki so ustrezala tedanjim estetskim merilom po lepem (in bogatem), kot »neetnografsko« gradivo pa se je zbiralo tudi tako, ki bi ga danes brez pomislekov uvrstili v etnografsko zbirko (na primer uniforma grofa Codellija, obleka ljubljanske meščanke). Do druge svetovne vojne so zbiranje vodili muzejski kustosi, zanimanje pa je bilo usmerjeno k oblačilom in oblačilnim dodatkom, ki so pričali o življenjskih razmerah v predindustrijski družbi. Slovenski etnografski muzej je ob nastanku prevzel del zbirke narodnega muzeja, vključno s pomanjkljivostmi glede dokumentacije, ki naj bi predmete spremljala in zaradi katerih je mnogim težko določiti funkcijo, ki so jo imeli pred prihodom v muzej (nas zanimajo na primer oblačila, ki so izviralna iz prve polovice ali srede 19. stoletja in so jih pozneje ob manjših ali večjih predelavah ljudje uporabljali za pripadnostno kostumiranje ali pa so za potrebe pripadnostnega kostumiranja sploh nastala). Do druge svetovne vojne kakovostnejši premik v zbiralni politiki onemogoča neuspešno kadrovanje, ki z izjemo Vurnikovih ni prineslo vidnejših rezultatov. Podobno neroznete razmere so do druge svetovne vojne opazne v Mariboru, kjer izjemo predstavlja delo Franja Baša v desetletju pred drugo svetovno vojno.

Po drugi svetovni vojni pride na področju zbiranja predmetov v Slovenskem etnografskem muzeju do korenitih sprememb. Uveljavlja se regionalni princip, po katerem naj bi bili v muzeju, kolikor se da celostno, zastopani vsi predeli slovenskega etničnega ozemlja, hkrati s tem pa se krepijo prizadevanja za pridobivanje oblačilnih kompletov namesto posameznih oblačilnih sestavin. Zbiranje je potekalo bistveno bolj načrtno in sistematično, zasluga za to pa gre Orlovim terenskim ekipam. Zbiranje so usmerjali

šolani etnologi, ki so se sčasoma vedno bolj specializirali za posamezna področja. V začetku 60. let 20. stoletja se je v muzeju oblikovala organizacijska struktura kustodiatov, znotraj katere je za tekstilno zbirko skrbela etnologinja Marija Makarovič (Žagar 2003: 166–167). Na širjenje in dopolnjevanje gradiva v muzejski zbirki so od konca 50. let 20. stoletja bistveno vplivale tematske razstave, ki so jih pripravljali posamezni kustosi ter v zadnjem času zbiranje gradiva današnje potrošniške družbe.

Zbiralna politika se je v kratkem času kot uspešna pokazala tam, kjer so se nanovo oblikovali muzejski oddelki (kustodiat za družbeno kulturo v Slovenskem etnografskem muzeju in kostumski oddelke v Pokrajinskem muzeju v Mariboru). Po eni strani gre pri tem za formiranje novega, ki naj predstavi nekaj še ne vidnega in ne spoznanega. Obremenitve s preteklimi razmerami, tudi s preteklo zbiralno politiko pri teh oddelkih seveda ni (ker je znotraj oddelka ni bilo), hkrati pa se novi oddelki ustanavljajo z namenom, da bi opozorili na stvari, ki so bile do tedaj zapostavljene, neopazene. Zbiranje na teh mestih ima v prvem obdobju konkreten cilj, in sicer postavitev razstave, ki bo odražala tedanje stanje v muzeologiji in v vedi, ki ji raziskovalec sam pripada. Tudi zato je zbiranje (vsaj na videz, ne nujno pa tudi dejansko) bolj usmerjeno k izbranemu cilju.

V Pokrajinskem muzeju v Mariboru je načrtno zbiranje oblačil in oblačilnih dodatkov višjih družbenih plasti ter uniform rezultat v 60. letih 20. stoletja ustanovljenega kostumskega oddelka, ki se ni oziral na zbiralno politiko etnološkega oddelka (z današnjega stališča je zanimivo – neverjetno pravzaprav, da ločevanje enega in drugega sploh obstaja!) in sta ga po nazorih umetnostne zgodovine (vede, ki se tradicionalno zanima za oblikovne vidike razvoja oblačenja višje družbene plasti) vodila Sergej Vrišer in pozneje Andreja Vrišer. Tudi kostumski oddelke v Mariboru in njegova zbiralna politika ne presejata ozkosti posameznih disciplin, je prav tako omejen in pomanjkljiv ter v drugi polovici svojega obstoja podlega podobnim težavam preobremenjenosti s preteklo politiko zbiranja predmetov in razstavljanja kot vsi drugi. Morda se je nekaterim kostumski oddelke zdel izjemen zato, ker je etnologom muzealcem, ki se ukvarjajo z oblačilno kulturo, prvi pokazal, s čim bi se lahko (ali morali) tudi oni ukvarjati (s preučevanjem in z interpretiranjem oblačilne kulture višjih družbenih plasti in drugim), in zato, ker je v sorazmerno kratkem obdobju zbral veliko število zelo različnih predmetov. A resnica je, da so v zvezi z zbiranjem in razumevanjem predmetov oblačilne porabe etnologi naredili bistveno večji korak kot pa drugi raziskovalci, katerih raziskovalna prizadevanja se neposredno ali posredno prepletajo z vprašanji oblačenja. Umetnostna zgodovina na primer na oblačilne predmete še vedno gleda kot na predmete, zanimive predvsem zaradi svoje oblike; etnologija bi si ob njih zastavljala drugačna vprašanja.

Kot je bilo mogoče ugotoviti ob analiziranju (i)zbiranja predmetov oblačilne porabe v dveh muzejih, ki imata najboljše in tovrstni zbirki v Sloveniji, korenite spremembe v zbiralni politiki sproži pripravljane novih prelomnih razstav in ustanavljanje novih kustodiatov, znotraj katerih kustosi skladno z razvojem njihovih matičnih ved razmišljajo o povsem novih in v dotedanji muzejski praksi neizrabljenih možnostih interpretacije preteklih načinov oblačenja. Manjše spremembe, čeprav tudi pomembne, se dogajajo znotraj obstoječih kustodiatov, in sicer predvsem v dveh primerih: ko kustosi pripravljajo nove razstave, katerih cilj ni prikazati obstoječega gradiva, ki je shranjeno v muzejskih de-

pojih, temveč prikazati nov pogled na pretekle načine življenja in ko (če) kustosi, odgovorni za zbiranje predmetov oblačilne porabe, ugotovijo, da je politiko zbiranja predmetov treba prevetriti. Želeli bi si, da bi bilo teh prevetritev, kakor tudi razstav, ki s predmeti iz obstoječih zbirk odpirajo nove teme, čim več. Kot kaže stalna razstava Slovenskega etnografskega muzeja, so predmeti iz tekstilne zbirke lahko izjemno zgovorni – ne zaradi teksta, če bi se izrazil folkloristično, temveč zaradi nekdanjega in današnjega konteksta.

Viri in literatura

- AUDEN, Wylan Hugh: *Secondary Worlds*. London: Faber & Faber, 1968.
- BOGATAJ, Janez: Muzej. V: Angelos Baš (ur.), *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004, 344.
- ČEPLAK MENCIN, Ralf: Zbiralna politika kustodiat za Azijo, Oceanijo in Avstralijo. *Etnolog* 13, 2003: 223–232.
- DAHL, G. B. in Ronald Stade: Anthropology, Museums, and Contemporary Cultural Processes: An Introduction. *Ethnos* 65(2), 2000: 157–171.
- DONAHUE F., Paul: Collection = Museum? *ICOM News* 2, 2004: 4.
- FOUCAULT, Michel: *Riječi i stvari: Arheologija humanističkih nauka*. Beograd: Nolit, 1971.
- HUDALES, Jože: Pozitivne in negativne tradicije iz predzgodovine Slovenskega etnografskega muzeja: Ob osemdesetletnici. *Etnolog* 13, 2003: 59–96.
- KERŠIČ, Irena, Bojana Rogelj Škafar, Polona Sketelj in Janja Žagar: Izbiranje, zbiranje in interpretiranje: O kriterijih in strategijah zbiranja materialne kulturne dediščine in njenih etnoloških interpretacijah. *GSED* 41(1,2), 2001: 88–92.
- HARTMAN, Bruno (ur.): *Kulturne dragotine Slovenije: Pokrajinski muzej Maribor. V: Kulturne dragotine Slovenije: Iz mariborskih zakladnic*. Ljubljana: Cankarjev dom, kulturni in kongresni center, 1983, 8.
- KNIFIC, Bojan: Andreja Vrišer: V fraku in krinolini: Moda v obdobjih bidermajerja in drugega rokokoja na likovnih delih in fotografijah na Slovenskem. *Etnolog* 17(68), 2006: 393–397.
- LOŽAR-PODLOGAR, Helena: Rajko Ložar – upravnik Etnografskega muzeja, 1940–1945. *Etnolog* 13, 2003: 97–107.
- MAKAROVIČ, Marija: Tekstilna zbirka. *Slovenski etnograf* 32, 1983: 69–86.
- MAL, Josip: Zgodovinski pregled. V: *Vodnik po zbirkah narodnega muzeja v Ljubljani: Kulturno zgodovinski del*. Ljubljana: Narodni muzej, 1931, 5–20.
- MAL, Josip: Obrtni oddelek. V: *Vodnik po zbirkah narodnega muzeja v Ljubljani: Kulturno zgodovinski del*. Ljubljana: Narodni muzej, 1931a, 118–175.
- OMAN, Drago: Obdobje po letu 1947. V: 60 let muzejskih zbirk v mariborskem mestnem gradu. Maribor: Pokrajinski muzej v Mariboru, 1998, 11.
- OMAN, Drago (ur.): Prvo stoletje zbiranja muzealij v Mariboru. V: *Pokrajinski muzej Maribor: (S)toletno (s)poročilo: Vodnik po izbranem gradivu iz zbirk Pokrajinskega muzeja v Mariboru*. Pokrajinski muzej v Mariboru, 2003, 17–18.
- OREL, Boris: Etnografski muzej v Ljubljani, njegovo delo, problemi in naloge. *Slovenski etnograf* 1, 1948: 107–121.
- PEARCE, Susan M. (ur.): Introduction. V: *Interpreting Objects and Collections*. London in New York: Routledge, 1996 [1994]: 1–6.
- PRÖSLER, Martin: Muzeji in razvoj – poziv k razmisleku. *Muzeoforum: Zbornik muzeoloških predavanj* 1991 [1993], 7–18.
- PETEK, Tone: Etnološka zbirka. V: Drago Oman (ur.), *Pokrajinski muzej Maribor: (S)toletno (s)poročilo: Vodnik po izbranem gradivu iz zbirk Pokrajinskega muzeja v Mariboru*. Maribor: Pokrajinski muzej, 2003, 98–102.
- RAMŠAK, Mojca in Ingrid Slavec Gradišnik: Kranjski deželni muzej. V: Angelos Baš (ur.), *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004, 249.
- ROGELJ ŠKAFAR, Bojana: *Slovenski etnografski muzej: Sprehod skozi čas in le delno skozi prostor*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 1993.
- ROGELJ ŠKAFAR, Bojana: Slovenski etnografski muzej od ustanovitve do danes. V: Rajko Muršič in Mojca Ramšak (ur.), *Razvoj slovenske etnologije: Od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 1995, 213–220.
- ROGELJ ŠKAFAR, Bojana: Etnološki muzeji in nacionalna identiteta: Slovenski etnografski muzej. *Etnolog* 13, 2003: 31–57.
- SCHIPPERS, Thomas K.: Od predmetov do simbolov: Spreminjajoče se perspektive pri proučevanju materialne kulture v Evropi. *Etnolog* 12, 2002: 125–136.
- SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid: *Etnologija na Slovenskem: Med čermi narodopisja in antropologije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2000.
- TAVČAR, Lidija: *Zgodovinska konstitucija modernega muzeja kot sestavine sodobne zahodne civilizacije*. Ljubljana: ISH – Fakulteta za podiplomski humanistični študij in Narodna galerija, 2003.
- TOMAŽIČ, Tanja: Društvena kultura. *Slovenski etnograf* 32, 1983: 113–119.
- TOMAŽIČ, Tanja: *Ljubljana po predzadnji modi: O krojačih, šiviljah, modistkah in njihovem delu v letih pred prvo svetovno vojno do začetka druge*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 1983a.
- VRIŠER, Andreja: Kostumska zbirka. V: Drago Oman (ur.), *Pokrajinski muzej Maribor: (S)toletno (s)poročilo: Vodnik po izbranem gradivu iz zbirk Pokrajinskega muzeja v Mariboru*. Maribor: Pokrajinski muzej, 2003, 128–130.
- VRIŠER, Andreja: *Noša v baroku na Slovenskem*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1993.
- VRIŠER, Sergej: *Pokrajinski muzej Maribor: 10 let kostumske zbirke 1965–1975: Razstava novih pridobitev*. Maribor: Pokrajinski muzej v Mariboru, 1975.
- VRIŠER, Sergej: *Mariborski muzej 1: Kostumska zbirka*. Ljubljana: Zavod RS za spomeniško varstvo, 1978.
- VRIŠER, Sergej: *Uniforme v zgodovini II*. Maribor: Pokrajinski muzej, 1983.
- WAIACHER, Friderich: *Handbuch der allgemeinen Museologie*. Dunaj: Bohlan Verlag, 1993.
- WESTER, Josip: Slovenske končnice in folkora. *Slovan* 1(4), 1905–06: 22–25.
- ŽAGAR, Janja: Po sledih vsakdana: Etnologovo delo nekoč in danes, od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj. *Etnolog* 6, 1996: 433–436.
- ŽAGAR, Janja: Plašč in perilo. *Etnolog* 8, 1998a: 473–476.
- ŽAGAR, Janja 1998b: O »anarhiji« tudi tako. *Etnolog* 8, 1998b: 477–480.
- ŽAGAR, Janja: Tekstilna zbirka Slovenskega etnografskega muzeja: Kaj je, kaj ni in kaj naj bi (p)ostala. *Etnolog* 13, 2003: 165–179.

Between Collecting and Selecting: Which Garments and Clothing Accessories Were Being Collected by the Slovene Ethnographic Museum and by Maribor Regional Museum?

A study of museum collections in the Slovene Ethnographic Museum and in Maribor Regional Museum indicates that the Provincial Museum of Kranjska, which was founded in 1821 and was the predecessor of the present National Museum, had no collecting strategy. Most of its artifacts had been donated randomly. Prior to the Second World War, the emphasis was on garments and clothing accessories connected with the lifestyle of preindustrial society. Due to the Museum's rather unfortunate employment policy a shift toward a more methodological collecting strategy did not occur; with the exception of the work of Stanko Vurnik, there were no significant changes.

Up to the Second World War, the situation in Maribor was very similar. The only exception was the collecting policy of Franjo Baš in the decade before WWI.

In the postwar period, the collecting policy in the Slovene Ethnographic museum underwent a drastic change. Adopting a regional principle, its curators started to systematically collect objects from each region of the Slovene ethnic territory. They also strived to acquire whole sets of clothing rather than isolated garments. Exhibits on various aspects of the clothing culture, organized by the Museum, further contributed to the growth of the clothing collection and its systematic supplementation.

The article suggests that collecting policy proved to be very successful in museums which opened new departments, for example the Department of Social Culture at the Slovene Ethnographic Museum and the Costume Department at Maribor Regional Museum. Liberated from the burden of past circumstances and past collecting policy, they were established to draw attention of the public to subjects that up to then had been neglected or overlooked. In both museums, the process of collecting relevant material has a very concrete goal, namely an exhibit that reflects the current situation in museology and ethnology.

